

## Barn som biter barn

Av Birgitte Avnesø, B&U@BUPL.DK

Foto: Jens Hasse



*Barn som biter gjør barnehagepersonalet fortvilt. Barn som biter inspirerer gjerne også andre barn til å bite. Personalet ved Smykkeskrinet barnehage i Frederiksberg i Danmark bestemte seg for å gjøre noe med problemet.*

Biteproblemet kom til uttrykk for alvor ved Smykkeskrinet barnehage da en gutt på et og et halvt år begynte i den integrerte institusjonens i Frederiksberg.

Han bokstavelig talt bet seg fast i omgivelsene. Vi kan kalle ham Hans, en sjarmerende liten rover som det var lett å like og bli glad i. Unntatt når han bet, og det gjorde

han ofte. Det verste var at de andre barna på småbarnsavdelingen lot seg inspirere til å bite de også.

Bitingen smittet over på de andre barna. Det ble liksom akseptabel atferd å bite, en måte å klare seg på, sier Birthe Christensen, styrer ved Smykkeskrinet.

Når Hans bet, var det ingen lek. Han bet så hardt han hadde krefter til. Førskolelærerne ble frustrerte og de følte seg maktesløse.

Til å begynne med ble vi forarget over bitingen hans. Han var voldsom og de som ble bitt, fikk stygge merker. Det så stygt ut og det gjorde veldig vondt for ofrene. Disse konsekvensene tenkte han nok aldri over. Hans' biting førte også til at vi begynte å studere oss selv. Vi bebreidet oss selv for ikke å ha vært årvåkne nok. Et bitt kunne imidlertid komme i løpet av det halvsekundet vi så en annen vei - slik føltes det i alle fall, sier Christensen.

Hans atferd fikk førskolelærerne i gang med å diskutere hva som egentlig kan gjøres når et barn biter, og ikke holder opp med å bite. Det viste seg nemlig raskt at så godt som alle hadde vært ute for bitebarn på en av småbarnsavdelingene - Smykkeskrinet hadde 72 småbarn.

Vi ante ikke hva vi skulle gjøre. Vi følte oss virkelig som uten fotfeste. Hvorfor biter barn og hvordan bør vi voksne reagere? Vi begynte å undersøke hva andre gjør, sier Christensen, som selv blant annet tok kontakt med den pedagogisk-psykologiske rådgivningstjenesten (PPT) for å få hjelp. Dette førte imidlertid ikke til noe. I desperasjon rykket så barnehagen inn en annonse i Born & Unge, de danske førskolelærernes medlemsblad. I annonsen ba Smykkeskrinets ansatte om gode råd. Annonsen førte

til mange henvendelser, men først og fremst fra andre institusjoner som også slet med bitebarn og som også gjerne ville ha hjelp til å løse sine problemer.

## **En handlingsplan**

Noen bidro imidlertid også med forslag til løsninger. Blant dem med forslag var en barnehage i Kolding. Småbarnsavdelingene der talte 40 barn, og biting forekom ofte, om enn gjerne i perioder.

- Vi har ofte vært i tvil om vi har gjort rett i slike situasjoner. Det er svært lett å ty til ren og skjær utskjelling, sier Eva Balleby, styrer for Åen barnehage i Kolding. Balleby samlet personalet sitt til møte om problemet. Resultatet ble en handlingsplan.

- Vi trengte å få ting ned på papiret, og vi trengte å få snakket ut om hvordan vi håndterte problemet. Vi følte selv at vi ikke løste oppgavene våre godt nok. I dag legger vi ikke lenger skylden på oss selv. Det dreier seg om et problem som ikke er til å komme utenom. Barn slår og biter, fastslår Balleby. Handlingsplanen beskriver førskolelærernes observasjoner av bitende barn. Jo større forståelse de har for handlingen, jo riktigere evner de å reagere.

- Vi snakker om de barna som biter, et og et barn i tur og orden, og vi forsøker å finne årsaken til at barnet biter. Årsaken kan være forskjellig fra barn til barn. Noen barn biter nye barn fordi de nye stjeler for mye oppmerksomhet. Noen barn biter fordi livet er vanskelig i hjemmet, og de blir frustrerte fordi de ikke kan uttrykke følelsene sine i ord. Derfor oppfordrer vi ofte foreldrene til å fortelle oss hvordan familien har det hjemme for tiden. Vi oppfordrer til et åpent samarbeid, sier Balleby. Personalet har videre utarbeidet retningslinjer for når og hvordan foreldrene skal involveres.

- Vi forteller det selvfølgelig til foreldrene når et barn har blitt bitt, og ofte vises jo bitemerket veldig tydelig også. Vi forteller imidlertid ikke hvem som har bitt. Det er underordnet, selv om noen foreldre svært gjerne vil vite det. Det er også viktig at foreldrene til barn som biter, får vite om det, riktignok ikke nødvendigvis hver gang det skjer. Foreldrene til bitebarn tar seg ofte svært nær av det, så vi snakker med dem om det og holder dem orientert. Vi slår dem imidlertid ikke i hodet med at nå har ungen deres bitt noen igjen, sier Balleby,

## **Stor foreldreinteresse**

Biting er ikke noe ukjent fenomen på småbarnsavdelingen Hobitten i Frederiksberg heller. Her har imidlertid personalet en litt annen oppfatning av hvor ofte foreldrene bør orienteres.

- Foreldrene får alltid vite det dersom barnet deres har bitt en annen igjen. De synes det er ubehagelig å få vite det, men dersom bitingen øker i hyppighet, mener vi det er viktig at de kjenner til omfanget. Dersom et barn har bitt noen fem dager på rad, samtaler vi med foreldrene for å skape oss et bilde av barnets situasjon. Er det forhold i barnehagen som gjør barnet frustrert, eller er det forhold i hjemmet? Dette bør vi vite før vi forsøker å gjøre noe med bitingen. Vi mener å ha merket at foreldrene er glade

for slike samtaler. De bekymrer seg jo også for sine barns atferd, og de er glade for at vi førskolelærere tar bekymringene deres alvorlig, sier Pia Rasmussen, leder for Hobitten, som har 21 barn.

Foreldrene til barn som blir bitt, blir også orientert, men uten å få vite hvem biteren er.

- Vi vil ikke ha noe av at foreldrene foretar seg noe overfor andres barn eller foreldrene deres på egen hånd. Det er vår oppgave, og vi stoler på hverandre.

Ved Hobitten var biting i en periode et så altoverskyggende problem at det var det eneste temaet på det halvårlige foreldremøtet.

- Noen barn begynte å bite, og det førte til at andre barn også begynte. Vi visste at vi måtte sette en stopper for det, ellers ville biting bli en del av atferden, og det ville vi ikke ha noe av, sier Rasmussen. Personalet studerte blant annet «synderne».

- Vi iakttok hva det var barn forsøkte å uttrykke gjennom å bite. Var det en kjærlighetshandling? Eller en frustrasjonshandling fordi barnet følte det ikke ble forstått? Vi begynte å observere barna nøye. Hvilke sammenhenger bet de i? Var det bestemte barn som ble biternes ofre?

I neste omgang gjaldt det å forsøke å endre bitebarnas atferd.

- Vi forsøkte å gi de bitende barna andre virkemidler. Vi sa til dem at det var galt å bite og vi viste dem hva de kunne gjøre i stedet. De kunne for eksempel slå på en pute, trampe i gulvet eller slå igjen døren. Vi hjalp dem også til å sette ord på ting, slik at de lettere kunne føle seg forstått. Samtidig var det viktig å lære barn som ble bitt at de skulle si fra, sier Rasmussen.



Eva Balleby ved Kolding-barnehagen Åen fikk i samarbeid med personalet sitt utarbeidet en handlingsplan mot biting.

## Impulsive bitt

Ved Smykkeskrinet har styrer Christensen interessert studert de gode råd og de mange erfaringer barnehagen har fått formidlet til seg takket være annonsen i Born & Unge. Både råd og erfaringer har vært til hjelp, sammen med de ekstra støttetimene barnehagen fikk da problemet var på sitt verste. Også ved Smykkeskrinet har personalet studert bitebarna grundig. Førskolelærerne har måttet innse at de ikke alltid finner en forklaring på hvorfor barn biter. Lille Hans, for eksempel, biter tilsynelatende rent impulsivt.

- Han biter ikke fordi han er aggressiv. Selv når han er i godt humør og han leker i rutsjebanen, kan han finne på å bite, helt uten grunn. Det hele er ulogisk og framstår for oss som et mysterium. Det eneste vi kan gjøre er å være oppmerksomme og å si til ham at han må forsøke å undertrykke lysten sin til å bite, sier Christensen, som samarbeider tett med Hans' foreldre.

Smykkeskrinet har også med hell delt inn barna i mindre grupper.

- Vi har arbeidet meget bevisst med å gi barna positive opplevelser. Vi har stimulert dem språklig, tatt dem med på turer og hatt det hyggelig sammen med dem. Slikt er lettere å gjøre på en tett og god måte når det er bare tre eller fire barn i gruppen. Resultatet har vært godt, og for øyeblikket har vi faktisk ingen bitebarn, sier Christensen,

## **En plan mot biting**

*Utdrag fra Åen barnehages handlingsplan*

Hva gjør vi helt konkret når et barn har bitt et annet? Det optimale er at det er en voksen til hvert av barna, til biteren og den som er blitt bitt.

### **Handlingsplan overfor det barnet som er blitt bitt**

Gi barnet den omsorg det trenger ut fra sin alder. Trøst barnet, og si for eksempel: «Slikt får hun ikke lov til å gjøre» eller «Du vil ikke at han skal gjøre slike ting». Barnet skal føle seg forstått i sin smerte. Opptre rolig og sindig, uten opprorthet eller sinne. Kjøøl ned bitemerket med kaldt vann. Vannet lindrer, og barnet føler at det blir gjort noe med smerten.

Smør eventuelt huden med en desinfiserende krem.

### **Handlingsplan overfor det barnet som biter (noe avhengig av bitebarnets motiver)**

Forklar barnet meget tydelig at du ikke vil at det skal bite. Vis gjerne barnet at du er sint, men unngå å skjelle det ut. Husk at også dette barnet trenger omsorg.

Vis barnet det bitemerket det har forårsaket, og vis det det andre barnets smerte og gråt. Du må avpasse din opptreden overfor barnet etter barnets alder og utvikling.

Vis barnet at det å bite medfører konsekvenser: Ta eventuelt barnet ut av leken. «Når du biter, får du ikke være med på å leke.»

- Forklar barnet hvordan det skal oppføre seg: «Du får ikke lov til å bite. Spør heller om du får lov til å være med på å leke.»
- Vis litt ekstra omsorg og bær aldri nag til barnet. Det vil være formålstjenlig å iaktta barnet nøye for å finne ut av hvorfor barnet biter - finn fram til barnets motiver for å bite.

## Handlingsplan overfor foreldrene til barnet som er blitt bitt

- Fortell foreldrene at barnet er blitt bitt. Beklag hendelsen. Si deg lei for at du ikke alltid klarer å forhindre at slikt skjer. Unngå å legge ut om hendelsen i det vide og brede, vær forholdsvis kortfattet og effektiv.
- Fortell foreldrene at det dessverre ikke er helt uvanlig at små barn biter hverandre.
- Fortell aldri hvem biteren er.

## Handlingsplan overfor foreldrene til bitebarn

- Fortelle foreldrene at barnet deres biter. Unngå å opptre anklagende eller opprørt. Fortell dem gjerne om saken i sammenheng med at du forteller dem om andre ting vedrørende barnet. Fortell dem at det dessverre ikke er helt uvanlig at små barn biter hverandre, og litt om hva som kan være årsaker til biting.
- Fortell hva som har skjedd og hva som er blitt gjort, og at episoden nå tilhører fortiden. Si til foreldrene at de ikke skal konfrontere barnet med det som er skjedd når de kommer hjem.
- Vis dem at du har forståelse for barnet deres, selv om du ikke godtar barnets oppførsel. Vis at du fortsatt har et godt forhold til barnet.
- Foreldrene til barn som biter ofte, skal slippe å få en ny bitemelding på bordet hver bidige dag. Sørg for å opprettholde den gode dialogen med foreldrene. Nevn bitingen for dem en gang i blant, sammen med snakk om andre ting vedrørende barnet.

## Ut av leken

Det er viktig at førskolelærerne ikke belønner barn som biter. I praksis belønner de gjennom å gi bitebarn overdrevet mye oppmerksomhet. Barn som biter skal i stedet tas ut av leken, råder en psykolog.

Det er ikke noe unormalt ved at en sint toåring hogger melketennene i armen på en lekekamerat. Det er ikke noe unormalt ved at han gjør det en gang til, eller en tredje gang, for den saks skyld.

Både lekekameratens og de voksnes reaksjoner lærer barn hva som er akseptabel atferd. De fleste barn holder derfor opp med å bite.

Noen barn fortsetter imidlertid. Det skjer gjerne når de føler noe går dem imot. I slike tilfeller er det viktig at førskolelærerne reagerer og griper inn, mener Susanne Lund, privatpraktiserende psykolog som blant annet arbeider med barn.

- Det er greit at et lite barn biter en gang i blant, og om barnet sparker rundt seg i raseri, er ikke det all verden. Men når slik atferd blir en vane, kan den true barnets sosiale posisjon. Barnet risikerer å bli stempet av både lekekameratene og personalet, og et slikt stempel kan hefte ved barnet i lang tid, sier Lund.

Hun råder førskolelærerne til først å ta kontakt med foreldrene dersom et barn legger for dagen mer biteatferd enn godt er.

- Foreldrene har kanskje observert det samme i hjemmet, og de kan ha forslag til å løse problemet. Neste skritt på veien er imidlertid å finne ut hva som skjer for barnet biter. Biter barnet for eksempel i helt bestemte sammenhenger? Når vi kjenner til slikt, blir det også lettere å komme et bitt i forkjøpet. Vi kan gi barnet litt ekstra oppmerksomhet og på den måten unngå bittet, sier Lund. Førskolelærerne må imidlertid ikke legge seg til den vanen at bittet belønnes.

- Barnet skal selvfølgelig få vite at slikt vil vi ikke ha noe av, men når det er gjort, skal vi ikke gi barnet ytterligere oppmerksomhet. Barnet ska! avvises på det nivå som så små barn tåler. Vi gjør det ved å ta barnet ut av leken. Dersom vi kaster oss ut i en lang samtale med barnet, er det faktisk en form for belønning, og det er jo ikke meningen. Det mest effektive er å nedtone problemet og å avvise barnet. Barnlærer fordi de gjerne vil tilfredsstille de voksne, understreker Lund.

## **Lær barnet empati**

Det kan være flere grunner til at barn biter.

- Det som kan hindre barn i å bite er empati, evnen til å forstå at bitingen skader andre. Empati utvikles fra toårsalderen av. Før den tid er biting noe som skal prøves, og det ska! vi ikke legge for mye i. Dersom barnet fortsetter å bite, kan det være fordi det ikke har utviklet empati i tilstrekkelig grad. Barnet forstår rett og slett ikke hvorfor den andre gråter når det biter, sier Lund. I slike tilfeller kan førskolelærerne hjelpe barnet i alle fall et stykke på vei gjennom å lære det om konsekvensene av sine egne handlinger.

- Vi kan prøve å vise barnet hva som skjer når det biter. Vi kan forklare at det gjør vondt for kameratene når de blir bitt. Vi skal imidlertid ikke opptre med en moralsk loftet pekefinger. Det beste vi kan gjøre er å stille oss på barnets side, og det også rent fysisk. Når et barn har gjort noe galt og den voksne skal veilede det, er det lettere for den voksne å bli hørt dersom hun ikke har for direkte øyekontakt med barnet, poengterer Lund.

## **Negativ oppmerksomhet**

Hun legger til at utviklingen av barnets empati ikke nødvendigvis må skje i forbindelse med en bitesituasjon. Det kan like gjerne skje ute i sandkassen i forbindelse med at lille Emma faller og slår seg.

- Da kan vi si til bitebarnet: Neimen, Emma falt og slo seg. Det gjør vondt og det er derfor hun gråter. En annen forklaring på atferd med stadig og hyppig biting er at barnet har mange aggresjoner

innestengt i seg, aggresjoner som vil ut.

- Biting kan være et tegn på at noe er galt i barnets liv. Kanskje barnet ikke er helt friskt. Kanskje sliter det med problemer i barnehagen, eller i hjemmet.

Det trenger ikke nødvendigvis dreie seg om store problemer, for eksempel hjemme. Det kan være at det rett og slett skjer litt for mye i barnets liv - aktivitetene er for mange eller barnet må forholde seg mentalt til for mye.

Til slutt kan biting også handle om at barnet føler det ikke får oppmerksomhet nok.

- Et barn som biter får negativ oppmerksomhet, og det er ofte bedre enn ingen oppmerksomhet. Vi må prøve å gi barnet en del positiv oppmerksomhet. Det må imidlertid ikke skje som belønning fordi det ikke har bitt. Den voksne skal gi barnet oppmerksomhet fordi den voksne har lyst til det. Den voksne og barnet kan for eksempel lese en bok sammen.

Originalreportasjen stod på trykk i Barn & Unge nr. 25/2002.

Oversatt til norsk av Ame Solli,